

HISTORIENS MÆND OG KVINDER I GRØNLANDS TJENESTE

J. F. SCHWABE

13. februar 1749—2. september 1821

1700-tallets slutning åndede en atmosfære af fornuft og borgerdyd, af filistrøs alvidenhed og bedsteborgerlig selvtillidsfuldhed, krydret af duftende punch og sure kridtpiber. Det er en gængs opfattelse, men ikke den fulde sandhed og langtfra den væsentlige. Noget af det mest fundamentale i oplysningstiden er dens tro på mennesket og dets muligheder, og derfor var den besjælet af en dyb respekt for individet. Det, der endte i bedsteborgerlighed, begyndte i høje moralske krav. Borgerdyd var det, vi i moderne tid kalder social indstilling med forskellen i de to tidsaldres samfundsopfattelse ladet ude af betragtning.

Den franske kritik af samfundsforholdene i enevældens dage førte til troen på mennesket og kravet om dets frigørelse fra tvang og slaveri. For at se resultaterne deraf behøver man blot at nævne herhjemme fra stavnsbåndets ophævelse, negerslaveriets ophør og trykkefriheden, ude i verden uafhængighedserklæringen i Nordamerika, erklæringen om menneskerettighederne.

Instruksen af 1782 i Grønland er et barn af århundredets tanker og idéer. Man må drage den ind i skæret af de andre skelsættende dokumenters lys, så sandt som den selv var skelsættende i det grønlandske samfunds udvikling.

Friske øjne ser ofte klart, hvor øjne vænnet til synet ikke evner at blive chokeret. Det vil sige, det kommer an på det sind, der omformer det sette til en opfattelse. Den 30-årige jurist Johan Friderich Schwabe kom, så og rystedes, da han lærte forholdene i det nordlige Vestgrønland at kende.

Han, som i sine studieår havde suget ind af datidens filosofi og kritik, så alle de fejl og udyder, der beherskede den grønlandske kolonisation. 1779 blev han sendt ud sammen med Bendt Olrik, fordi den altformående kabinetssekretær Ove Høegh Guldberg ønskede forholdene i Grønland undersøgt, eftersom den i 1776 skabte kongelige grønlandske handel ikke syntes at gå så godt, som man kunne ønske. I korte, klare bemærkninger nedskrev Schwabe sin kritik, der var rammende, men langtfra rosende. Det er altid tiltalende, når negativ kritik ledsages af en positiv plan. Schwabe pegede på, hvorledes de mange fejl formentlig planmæssigt kunne rettes, og hans idéer blev lagt til grund for instruksen af 1782.

Schwabe så klart, at man havde slået det eskimoiske samfund i stykker. Resultatet var en planløs uorden, hvor hver købmand kunne skalte og valte, snyde og bedrage, som han lystede, men også handle i Hans Egedes ånd, hvis hans moral tilsagde ham det. Priserne på varerne varierede fra koloni til koloni. Hvalfangerne bestilte så lidt som muligt. Ensartethed og faste regler for købmændenes og hvalfangernes rettigheder og pligter måtte træde i stedet. De kom med instruksen af 1782, der samtidig gang efter gang fastslår, at man er i Grønland for grønlændernes skyld, og at kravet om deres vel og beskyttelse kommer i første række. Manden bag dette er Schwabe, og igennem det viser han sig som et fuldægte barn af sin tid. Hans betydning kom derfor til at række så vidt, som instruksens levetid varede — ja længere, for dens bærende princip er den dag i dag gyldigt. Schwabe førte Hans Egedes ånd ind i handelens og styrets dagligliv. Der ligger hans store betydning.

I konsekvens af respekten for individet ligger hjælpen til dem, der lider uforskyldt nød, forsørgerløse og fattige. Da Schwabe 1782 var tiltrådt som inspektør i Godhavn, oprettede han året efter den første hjælpekasse i verden. Dens midler kom delvis fra grønlændernes eget overskud ved hvalfangsten. Endnu havde ingen dristet sig til at gøre det, Schwabe gjorde: indføre et opsparingssystem til hjælp i trangstider.

Hvalfangsten blev omlagt efter Schwabes plan. Alle de mange pladser på øer og næs i Diskobugten dannede baser for fangsten, så man undgik ud- og hjemrejserne over Atlanten og de dyre skibe. I flere årtier var hvalfangstens centrum Godhavn.

Uafladelig var Schwabe i aktivitet gennem de fire år, han sad som inspektør i Godhavn. Med roligt sind kunne han tage tilbage til Danmark 1786, hvor han blev „entlediget fra sit embede“. 1788 blev han med megen ære medlem af den grønlands-kommission, som regeringen havde nedsat. Hans gentagne krav om beskyttelse af grønlænderne førte til monopolets opretholdelse.

Alt ialt var han kun knap seks år i Grønland. Kort tid behøvede han til at se, hvad der skulle gøres — omtrent lige så kort tid til virkelig at gøre det, prunkløs og uden pral, brændende af retfærdighedstrang og følelser for hvert enkelt menneskes værd.

Finn Gad

J. F. Schwabe